

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КРУГЛОГО СТОЛУ
«ПОДВІЙНЕ (МНОЖИННЕ) ГРОМАДЯНСТВО: РЕАЛЬНИЙ
СТАН, ВИКЛИКИ, РЕАКЦІЯ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА»
(м. Ужгород, 12 лютого 2020 р.)**

С. І. Мітряєва, к. і. н., с. н. с., заслуж. д. н. т. України,
радник при дирекції

О. А. Малиновська, д. н. держ. упр., с. н. с., заслуж. д. н. т. України,
головний науковий співробітник відділу соціальної стратегії
центру економічних і соціальних досліджень

В. В. Химинець, д. е. н., доцент, завідувач сектору досліджень
Західного регіону в місті Ужгороді центру регіональних досліджень

А. А. Головка, головний консультант сектору досліджень Західного
регіону в місті Ужгороді центру регіональних досліджень
Національного інституту стратегічних досліджень

За підсумками проведеного під час «круглого столу» обговорення та висловлених його учасниками ідей та пропозицій варто підкреслити, що в сучасному світі чисельність осіб з двома, а то й більше громадянствами, зростає, що є результатом процесів глобалізації, інтенсифікації міжнародних міграцій. Усе більше людей мають стійкі соціальні зв'язки з понад одним суспільством, організованим у формі національної держави, поширюється ставлення до громадянства як до одного з основоположних прав людини.

На сьогодні 75 % держав світу не заперечують проти набуття власними громадянами іншого громадянства і не вимагають від іммігрантів відмови від попереднього громадянства як умову для натуралізації¹. Там, де подвійне громадянство заборонено, здебільшого воно допускається, якщо набуто внаслідок шлюб у або за народженням, а також, якщо позбутися попереднього громадянства неможливо або невиправдано складно, що типово для біженців.

¹International diffusion of expatriate dual citizenship | Migration Studies | Oxford Academic
<https://academic.oup.com/migration/article/7/3/362/5488849>

Крім того, подвійне громадянство може бути результатом міждержавних домовленостей.

Питання множинного громадянства актуальне й для України внаслідок масової міграції, наявності в зарубіжних державах численної української діаспори, а також проживання в країні численних представників національних меншин, материнські нації яких надають співвітчизникам за кордоном громадянство відповідних країн.

У зв'язку з цим незаперечною є необхідність правового врегулювання цього питання, уточнення чинного законодавства, яке, з одного боку, не визнає подвійного громадянства, проте з другого, прямо його не забороняє, в низці випадків дозволяє, дієвих санкцій за набуття громадянства іншої держави при збереженні українського громадянства не передбачає.

На вирішення цього завдання спрямований поданий Президентом України до парламенту законопроект № 2590 «Про внесення змін до деяких законів України щодо питань громадянства», визначений главою держави як невідкладний². Про легалізацію подвійного громадянства у ньому не йдеться, проте запропоновано розширити коло осіб, які не повинні при набутті громадянства України давати зобов'язання вийти з попереднього громадянства, вилучити норму про добровільне набуття громадянами України іноземного громадянства як підставу для втрати громадянства України, обмежити водночас можливості біпатридів обіймати державні посади.

Запропоновані нововведення відповідають інтересам значної частини українців, оскільки подвійне громадянство розширює можливості подорожування, працевлаштування, ведення бізнесу чи навчання за кордоном.

Особливо важливі вони для трудових мігрантів, для яких набуття громадянства країни перебування є дієвим засобом покращання умов життя та праці, а збереження українського громадянства має не лише символічне, а й суто практичне значення, оскільки дає змогу купівлі власності, переказів заощаджень та відкриття банківських рахунків, інвестування у приватний бізнес, ввозу майна, навчання та лікування в Україні.

Збереження громадянства країни походження є важливим чинником залучення заробітків мігрантів у національну економіку, зацікавлення громадян за кордоном інвестувати у розвиток Батьківщини, а також спрощення репатріації та реінтеграції мігрантів-поверненців, що за умов демографічної кризи та скорочення населення має для України неабияке значення.

² Офіційний портал Верховної Ради України
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2590&skl=10

Надійний правовий зв'язок між державою та українською діаспорою, який забезпечується спрощенням процедур доступу закордонних українців до громадянства України, розширює можливості для ефективного лобіювання інтересів держави за кордоном.

Таким чином, подвійне громадянство може перетворитися на один з інструментів державного менеджменту у сфері взаємодії з діаспорою, укріплення зв'язків із співвітчизниками за кордоном та заохочення їх до участі в економічному та політичному житті на батьківщині, а також – регулювання імміграції та сприяння інтеграції іммігрантів в суспільство країни прийому.

Водночас, лібералізація ставлення до множинного громадянства поряд із позитивними змінами може призвести до посилення наявних та появи **нових** загроз (прояви сепаратизму, планомірне посилення впливу іноземних держав на певні прикордонні території). З огляду на актуальну суспільно-політичну ситуацію в Україні, а також безпекові виклики, що постали перед країною, вдосконалення законодавства у сфері громадянства та легалізація множинного громадянства вимагає вкрай зваженого підходу.

Для уникнення **потенційних ризиків** в процесі врегулювання питання множинного громадянства варто звернути увагу на:

- можливе посилення процесу відпливу кваліфікованої робочої сили, наукових кадрів та молоді за кордон³;

- можливість витоку інформації з обмеженим доступом через посадовців, які мають множинне громадянство:

- імовірність посилення впливу іноземних держав на прийняття рішень місцевими політиками та управлінцями в обмін на лояльне ставлення щодо отримання другого громадянства або спрощення процесу його набуття;

- імовірність використання сусідніми країнами можливості надання свого громадянства громадянам України як інструменту залучення окремих територій в сферу свого політичного впливу⁴.

У зв'язку з цим при доопрацюванні законопроекту № 2590 «Про внесення змін до деяких законів України щодо питань громадянства» доцільно:

³ Науковці Каліфорнійського університету проаналізували міграційні потоки між 84-ма країнами походження і 24-ма – призначення впродовж 30-ти років. Згідно з отриманими результатами, за однакових умов, якщо в державі призначення є подвійне громадянство, то імміграція на 44% більша, якщо ж подвійне громадянство допускається в країні походження, еміграція більша на 90%.

⁴ Йдеться про прикордонні території, які історично входили до складу сусідніх держав і де компактно проживають представники національних меншин, передусім прикордонні райони Закарпатської області та, можливо, окремі райони Львівської, Чернівецької та Одеської областей, а також території, що розташовані на кордоні із Російською Федерацією.

1) доповнити законопроект положенням: *«При висуванні та реєстрації кандидатів в депутати Верховної Ради України / кандидатів в депутати місцевих рад / кандидатів на посади сільського, селищного, міського голови, старости особи повинні подати декларацію про відсутність громадянства (підданства) іноземної держави разом з письмовою згодою на використання персональних даних для перевірки даної інформації»;*

2) доопрацювати положення, що міститься в законопроекті: *«іноземцем, який є громадянином держави, включеної Кабінетом Міністрів України до переліку держав, громадяни яких для набуття громадянства України мають право на подання присяги громадянина України, – присягу громадянина України»*, що фактично звільняє таких іноземців від обов'язкового припинення попереднього громадянства при набутті громадянства України, оскільки, відповідно до Конституції України, питання набуття громадянства регулюється виключно законами України, постанови Кабінету Міністрів України не можуть виконувати дану функцію; крім того, в законопроекті бракує критеріїв складання переліку держав, громадяни яких для набуття громадянства України мають право на подання присяги громадянина України;

3) розглянути доцільність **встановлення обов'язку громадян** повідомляти Державну міграційну службу України про наявність громадянства (підданства) іноземної держави або про намір його отримання;

4) унормувати випадки:

-наявності українського громадянства одночасно з громадянством (підданством) зарубіжної держави у осіб, які висувають свою кандидатуру на виборах до органу місцевого самоврядування чи парламенту в зарубіжній державі або вже є обраними;

-наявності українського громадянства одночасно з громадянством (підданством) зарубіжної держави у осіб, які призначені на державні посади в зарубіжній державі (особливо в розвідувальних відомствах, безпекових та силових структурах);

5) передбачити можливість встановлення пріоритетності в отриманні українського громадянства для громадян країн ЄС та НАТО, передусім для представників української діаспори;

6) встановити заборону набуття українського громадянства як другого особами, які мають громадянство Російської Федерації, без відмови від останнього (за винятком осіб, які визнані політично переслідуваними, а також осіб, які через об'єктивні причини не можуть припинити російське громадянство).